

نشریه علمی فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده

سال شانزدهم، شماره ۵۵، تابستان ۱۴۰۰: ۱۵۴-۱۳۳

کرونا و چالش‌های خانواده: مطالعه پدیدارشناسی تجربه زیسته جوانان سیستان و بلوچستان

فاطمه حامی کارگر^۲

الهام شیردل^۱

مهران سهراب زاده^۳

پذیرش نهایی: ۱۴۰۰/۰۶/۰۹

دریافت مقاله: ۱۳۹۹/۰۹/۱۴

چکیده

یکی از نهادهای اجتماعی متأثر از بحران کرونا در جهان، خانواده بود. خانواده‌ها با وقوع این بحران و الزام به قرنطینه خانگی، شرایط جدیدی را تجربه کردند. از یک سو اعضای خانواده این فرصت را به دست آوردند که زمان بیشتری را در کنار یکدیگر باشند و از سوی دیگر با چالش‌ها و تنش‌هایی روبه‌رو شدند. این پژوهش با رویکرد کیفی و روش پدیدارشناسی انجام شده و گروه نمونه، متشکل از ۴۱ تن از جوانان سیستان و بلوچستان است که به روش هدفمند انتخاب شدند. اطلاعات این گروه، با استفاده از مصاحبه نیمه ساختار یافته جمع‌آوری شد و با روش کلایزی (Colaizzi) مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. مضامین اصلی به دست آمده، شامل چهار مضمون اصلی: تغییر الگوهای کنش ارتباطی خانواده، تشدید تضاد و خشونت خانگی، اختلالات اضطرابی و آسیب‌پذیری اقتصادی خانواده‌ها در دوران کرونا بود. در همه‌گیری کرونا، از یک سو خانواده‌ها به واسطه قرنطینه خانگی و کاهش تعاملات خانوادگی و مراسمات آیینی با کاهش کنش‌های ارتباطی مواجه بودند و از سوی دیگر با رشد ارتباطات مجازی با افزایش کنش‌های ارتباطی میان اعضا روبه‌رو بودند. همچنین در ابتدای همه‌گیری، با بالا رفتن میزان حضور تمام اعضا در خانه، تضادها در خانواده‌ها پررنگ‌تر شد و انواع خشونت خانگی میان اعضا گسترش یافت. بیماری کرونا با تمام تهدیدهایی که برای سلامت عمومی جامعه و نیز سلامت جسمانی خانواده‌ها به همراه داشت، با رشد اختلالات اضطرابی نیز همراه بود. گذشته از این با وقوع بحران‌های اقتصادی ناشی از کرونا، خانواده‌ها با مشکلات معیشتی و آسیب‌های شغلی روبه‌رو شدند. این پژوهش در ابتدای همه‌گیری کرونا انجام شده است و ارائه تحلیلی جامع در موضوع خانواده و کرونا، مستلزم پژوهش‌هایی در بازه‌های زمانی مختلف خواهد بود.

کلیدواژه‌ها: کرونا و خانواده، موج اول کرونا، چالش‌های خانواده، پدیدارشناسی، تحلیل توصیفی کلایزی.

۱. استادیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه سیستان و بلوچستان، زاهدان، ایران.

Eshirdel@lihu.usb.ac.ir

۲. نویسنده مسئول: دانشجوی دکتری، دانشکده حقوق و علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Fhk144@gmail.com

۳. دانشیار، گروه علوم اجتماعی، دانشکده حقوق و علوم انسانی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

Sohrabzadeh@kashanu.ac.ir

مقدمه

سال ۲۰۲۰ برای بسیاری از مردم کره زمین همراه با فراگیری ویروسی جدید آغاز شد که در کوتاه‌ترین زمان تغییرات مهمی در جهان به وجود آورد. با همه‌گیری جهانی ویروس کرونا، اکثر کشورها اقدامات پیشگیرانه‌ای جهت مهار سرعت انتشار و کنترل پیامدهای شیوع این ویروس اتخاذ کردند (وان گلدر و همکاران^۱، ۲۰۲۰). بعضی از این اقدامات، شامل اجرای طرح فاصله‌گذاری اجتماعی، تعطیلی اماکن شلوغ و ممنوعیت تجمع و تعطیلی بعضی مشاغل و مراکز آموزشی بود.

همچنین توصیه به قرنطینه خانگی نیز در اکثر کشورها به عنوان دستورالعملی پیشگیرانه به اجرا درآمد (سازمان جهانی بهداشت، ۲۰۲۰). از اولین مشکلات و بحران‌هایی که در پی این تعطیلی‌ها به وجود آمد و مورد توجه تحلیلگران قرار گرفت، مشکلات اقتصادی ناشی از قرنطینه و بیکاری بخش مهمی از چرخه صنعت و کشاورزی بود؛ به طوری که حتی قدرت‌های بزرگ اقتصادی جهان نیز ترس از بحران اقتصادی و رکود بازارهای مالی را تجربه کردند (باک، آلموند، قازان و کوکسون^۲، ۲۰۲۰).

اگر همه‌گیری کرونا را به عنوان بحران یا مصیبتی جمعی در نظر بگیریم، می‌توان چنین اظهار داشت که این بحران، تغییراتی جدی، ناگهانی و غیر قابل پیش‌بینی در نظام اجتماعی ایجاد کرد و حتی اجزای آن را نیز تحت تأثیر قرار داد (ترنر^۳، ۱۹۸۰).

در ابتدا شاید بیشترین و محسوس‌ترین آسیب اجتماعی ناشی از کرونا، موضوع اقتصاد و تأثیرات آن بر جوامع مختلف باشد. اما می‌توان اذعان داشت که خانواده یکی از مهم‌ترین نهادهای متأثر از این همه‌گیری جهانی بود و توصیه به قرنطینه خانگی، به عنوان دستورالعملی جهانی شرایط جدیدی را برای خانواده‌ها ایجاد نمود.

گرچه وضعیت کنونی و ماندن در خانه، ممکن است آثار مثبتی مانند توانایی وقت‌گذراندن بیشتر اعضای خانواده با یکدیگر را به همراه داشته باشد، اما برخی چالش‌ها را نیز فراروی خانواده‌ها به وجود آورد (فونتانیسی^۴ و همکاران، ۲۰۲۰).

-
1. Van Gelder et al
 2. Buck, Arnold, Chazan and Cookson
 3. Turner
 4. Fontanesi et al

چن، یانگ، وانگ و بارنیگوسن^۱ (۲۰۲۰) نشان دادند که با وقوع همه‌گیری کرونا در چین، روال عادی زندگی خانوادگی با تغییراتی همراه بود. قرنطینه خانگی و فاصله‌گذاری اجتماعی موجب شد که فرزندان و والدین زمان بیشتری را در منزل کنار یکدیگر بمانند و این امر توانست موقعیت‌های جدیدی را برای اعضای خانواده در جهت مشارکت در امور خانواده و افزایش تعامل اعضای خانواده ایجاد نماید.

اما تحقیقات نشان دادند بعضی خانواده‌ها نیز به علت قرنطینه طولانی مدت دچار آسیب‌هایی شدند (هورش و براون^۲، ۲۰۲۰) و با حضور مداوم و طولانی مدت در کنار هم، تنش‌هایی را تجربه نمودند و اختلافات میان اعضای خانواده بیش از پیش نمایان شد.

علاوه بر این، نگرانی از ابتلای اعضا به بیماری نیز در میان اعضای خانواده وجود داشت و طبق مطالعات انجام شده، اکثر کشورها پس از بروز سانحه با افزایش مشکلات روانی، مانند: رشد افسردگی، اضطراب و استرس در میان خانواده‌ها مواجه شدند (کیو و همکاران^۳، ۲۰۲۰). هر چند هنوز تأثیرات کرونا بر خانواده‌ها به طور دقیق و کامل بررسی نشده، اما با این وجود، همه‌گیری کرونا علاوه بر ایجاد رکودهای اقتصادی و ایجاد زنگ خطر در حوزه سلامت عمومی جامعه، تأثیرات قابل توجهی نیز روی خانواده‌ها داشته است (پرایم، واد و براون^۴، ۲۰۲۰).

در کشور ما نیز ظهور این همه‌گیری، با تعطیلی مدارس و دانشگاه‌ها و قرنطینه خانگی همراه بود. خانواده‌ها سبک جدیدی از زندگی خانوادگی را تجربه کردند. بسیاری از خانواده‌ها این فرصت را به دست آوردند که زمان بیشتری را در کنار یکدیگر بگذرانند. جوانان در کارهای خانه مشارکت بیشتری داشتند و والدین و فرزندان روابط تعاملی بیشتری را تجربه کردند. موضوع آموزش کودکان به جای محیط مدرسه در خانه پیگیری شد و جوانان دانشجو مجبور به ماندن در خانه و استفاده از کلاس‌های مجازی بودند. همه این تغییرات، فرصت‌ها و چالش‌هایی فراروی خانواده‌ها ایجاد نمود.

از همان ابتدای همه‌گیری و تعطیلی بخش عمده‌ای از مشاغل، بسیاری از خانواده‌ها با بروز مشکلات اقتصادی و بیکاری دچار چالش‌های جدی شدند و با افزایش مدت قرنطینه‌های خانگی و

-
1. Chen, Yang, Yang, Wang and Bärnighausen
 2. Horesh and Brown
 3. Qiu et al
 4. Prime, Wade and Browne

ممنوعیت‌های رفت و آمد، به نظر می‌رسد که چالش‌ها و مسائل جدیدی را نیز تجربه نمایند. البته برخی از این مشکلات در اکثر خانواده‌ها در جهان، بخصوص خانواده‌های هسته‌ای که متشکل از پدر، مادر و فرزندان بود، رخ داده است.

هر چند میزان آسیب‌پذیری خانواده‌ها در زمان بحران‌ها متفاوت است؛ مثلاً ممکن است خانواده‌ها با درآمد پایین یا خانواده‌هایی که صاحب فرزندان با نیازهای ویژه یا سالمندان هستند و حاشیه‌نشینان، آسیب‌های بیشتری را تجربه کنند (کالهن و تدیچی^۱، ۲۰۲۰). پس با توجه به اهمیت نهاد خانواده در ایران و همچنین تأثیرات مهم این همه‌گیری جهانی بر خانواده‌ها، این پژوهش تلاش دارد با مطالعه پدیدارشناسانه به تأمل درباره چالش‌های فراروری خانواده از زبان جوانان سیستان و بلوچستان بپردازد.

روش

پدیدارشناسی مطالعه تجربه زیسته یا جهان‌زندگی است. پدیدارشناسی می‌کوشد معانی را آنچنان که در زندگی روزمره زیسته می‌شوند، آشکار نماید (چناری^۲، ۲۰۰۷). با توجه به اینکه هدف پژوهش حاضر، فهم تجربه زیسته جوانان سیستان و بلوچستان و ابعاد و معانی پیوسته به آن درباره چالش‌های خانواده در دوران کرونا است، از روش پدیدارشناسی استفاده شده است. از میان جوانان سیستان و بلوچستان، ۴۱ تن با روش نمونه‌گیری هدفمند انتخاب شده و مورد مطالعه قرار گرفتند. در ضمن، این مشارکت‌کنندگان تا حد ممکن به لحاظ جنسیت، قومیت، مذهب و محل سکونت شهر و روستا با یکدیگر متفاوت بودند تا امکان دستیابی به روایت‌های غنی و منحصر به فرد درباره یک تجربه خاص فراهم آید (ساندلوفسکی^۳، ۱۹۸۶).

تعداد مشارکت‌کنندگان بر اساس ماهیت مطالعه و کیفیت اطلاعات جمع‌آوری شده تا زمان دستیابی به اشباع نظری تعیین شد؛ به عبارت دیگر تا زمانی که محقق فهم روشن‌تری از تجربه در مصاحبه‌های بعدی با مشارکت‌کنندگان به دست نمی‌آورد (هولووی و ولر^۴، ۲۰۰۲).

1. Calhoun and Tedeschi
2. Chenari
3. Sandelowski
4. Holloway and Wheeler

در این پژوهش مطابق با روش پدیدارشناسی و زمینه تحقیق از مصاحبه عمیق و نیمه ساختار یافته استفاده شد. سؤالات مصاحبه‌ها حول موضوع چالش‌های موجود در خانواده‌ها در زمان قرنطینه مطرح گردید و از شرکت کنندگان پیرامون تجربیاتشان سؤالاتی پرسیده شد. پیش از انجام مطالعه، ابتدا تجربیات، باورها و پیش‌فرض‌های فردی محققان بازنویسی شد تا ضمن آگاهی از آنها از تأثیرشان در تفسیر جلوگیری شود. برای افزایش صحت و اعتبار مطالعه نیز از روش‌هایی نظیر کنار گذاشتن دانش قبلی محقق، استفاده از نظرات محققان مختلف در جهت تحلیل درست و بی‌طرفانه، اعتبار پاسخگو و برگشت به شرکت کنندگان و سؤال از آنها هنگام تجزیه و تحلیل داده‌ها استفاده گردید (لینکولن و گوبا^۱، ۱۹۸۵).

روش تحلیل داده‌ها، با استفاده از روش تحلیل کلایزی که شامل هفت مرحله است، انجام شد. در مرحله‌ی اول مصاحبه‌ها به صورت کامل و دقیق نوشته شد و برای درک کلی از تجربه زیسته مشارکت کنندگان مورد بازخوانی مجدد قرار گرفت.

در مرحله‌ی بعدی، متن نوشته شده‌ی مصاحبه‌ها به واحدهای معنی‌دار تقسیم شد. پس از تفکیک واحدهای معنی‌دار، واحدهای مرتبط با موضوع انتخاب شد. سپس معنای هر یک از عبارت‌های مهم توضیح داده شد. در این مرحله سعی شد تا توصیف داده شده به این واحدهای معنایی، برگرفته از خود متن باشد.

پس از اتمام کدگذاری کامل متن، کدهای تکراری حذف و با تشکیل دسته‌بندی جدید، معنای مشترک از واحدهای معنایی استخراج شد و ۵۴ مضمون اولیه شکل گرفت. پس از آن، دسته‌بندی معنایی فرمول‌بندی شده انجام گرفت و معانی و مضامین مشترک در دسته‌بندی‌های متفاوت قرار گرفتند.

سپس برای هر طبقه عنوانی خاص داده شد که اصطلاحاً مضامین فرعی نامیده می‌شوند. مضمون‌های فرعی در حقیقت معنایی است که محقق به کدهای توصیفی می‌دهد. در نهایت ۱۱ مضمون فرعی به دست آمد. در مرحله بعدی مضمون‌های فرعی مورد جمع‌بندی و در ارتباط با هم قرار گرفتند. پس از جمع‌بندی مضمون‌های فرعی، ۴ مضمون اصلی به دست آمد.

در آخرین مرحله جهت اعتباریابی یافته‌های استخراج شده، از بازگشت و اعتبارسنجی استفاده شد و کدگذاری به دست آمده همراه با نقل قول مشارکت‌کنندگان در اختیار تعدادی از مشارکت‌کنندگان و صاحب‌نظران قرار گرفت.

برای رعایت اخلاق پژوهش نیز به شرکت‌کنندگان این اطمینان داده شد که مصاحبه‌ها به صورت محرمانه بوده و برای حفظ حریم شخصی افراد به هر یک از شرکت‌کنندگان یک کد جهت گزارش اظهارات تعلق گرفت.

یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان این تحقیق را جوانان گروه سنی ۱۸ تا ۲۷ سال از نقاط مختلف استان سیستان و بلوچستان تشکیل دادند. نمونه شامل ۲۸ زن و ۱۳ مرد است. به علت مشکل دسترسی به مصاحبه‌شوندگانی که مایل بودند در موضوع کرونا و خانواده به صورت داوطلبانه شرکت کنند، تعداد زنان مورد پژوهش این تحقیق بیشتر از مردان است و به همین دلیل طی مصاحبه سعی شد فارغ از موضوعات شخصی افراد در دوران کرونا، از آنان درباره خانواده‌هایشان نیز سؤال شود.

با توجه به تنوع قومیتی و مذهبی منطقه، برای این پژوهش ۱۷ تن اهل تسنن و از قومیت بلوچ و ۲۴ تن از شیعیان و از قومیت فارس انتخاب شدند که در جدول زیر مشخصات هر یک از شرکت‌کنندگان به تفکیک جنسیت، مذهب، وضعیت تأهل و محل سکونت آمده است.

مصاحبه‌ها در ابتدای موج اول همه‌گیری کرونا، فروردین ماه ۱۳۹۹ انجام شد. به علت محدودیت‌های رفت و آمدی، مصاحبه‌ها به صورت تلفنی انجام شد و بعد جهت انجام تحلیل‌ها نوشته شد.

مدت زمان انجام مصاحبه‌ها حدود یک ساعت بود. با توجه به گستردگی استان سیستان و بلوچستان، جوانان مایل به انجام مصاحبه، توسط آشنایان محلی در هر منطقه شناسایی شده و مورد مصاحبه قرار گرفتند.

محورهای اصلی مصاحبه‌ها پیرامون مسائل مربوط به خانواده‌ها بود. از شرکت‌کنندگان مصاحبه خواسته شد شرایطی که اکنون در خانه خود دارند را توصیف نمایند و از دغدغه‌ها و مشکلاتی که در این مدت خانواده‌شان با آن درگیر بوده است، صحبت کنند و در نهایت، مسائلی که به دلیل همه‌گیری کرونا برایشان به وجود آمده را مطرح نمایند.

جدول ۱. مشخصات جمعیت شناختی مشارکت‌کنندگان

ردیف	جنسیت	مذهب	قومیت	وضعیت تأهل	محل سکونت
۱	مرد	تسنن	بلوچ	مجرد	ایران‌شهر
۲	مرد	شیعه	فارس	مجرد	نصرت آباد
۳	زن	شیعه	فارس	متاهل	زابل
۴	مرد	شیعه	فارس	مجرد	زابل
۵	زن	سنی	بلوچ	مجرد	زابل
۶	زن	تسنن	بلوچ	متاهل	خاش
۷	زن	سنی	بلوچ	مجرد	زاهدان
۸	زن	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۹	مرد	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۱۰	مرد	تسنن	بلوچ	مجرد	نصرت آباد
۱۱	زن	شیعه	فارس	متاهل	زاهدان
۱۲	مرد	تسنن	بلوچ	مجرد	نیک شهر
۱۳	زن	تسنن	بلوچ	متاهل	سراوان
۱۴	زن	شیعه	فارس	متاهل	زاهدان
۱۵	زن	شیعه	فارس	مجرد	سرباز
۱۶	زن	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۱۷	مرد	شیعه	فارس	متاهل	زاهدان
۱۸	زن	شیعه	فارس	مجرد	نصرت آباد
۱۹	زن	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۲۰	زن	سنی	بلوچ	مجرد	زاهدان
۲۱	زن	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۲۲	زن	تسنن	بلوچ	مجرد	ایران‌شهر
۲۳	زن	شیعه	فارس	مجرد	ایران‌شهر
۲۴	زن	شیعه	فارس	مجرد	زاهدان
۲۵	زن	شیعه	فارس	متاهل	زاهدان
۲۶	زن	تسنن	بلوچ	مجرد	زاهدان
۲۷	زن	تسنن	بلوچ	متاهل	سرباز
۲۸	زن	شیعه	فارس	مجرد	نیک شهر
۲۹	زن	شیعه	فارس	متاهل	نیک شهر
۳۰	زن	شیعه	فارس	متاهل	زاهدان
۳۱	مرد	تسنن	بلوچ	متاهل	زرآباد
۳۲	مرد	تسنن	بلوچ	مجرد	زاهدان

زایل	متاهل	فارس	شیعه	زن	۳۳
سرباز	متاهل	بلوچ	تسنن	مرد	۳۴
زاهدان	مجرد	بلوچ	تسنن	زن	۳۵
زایل	مجرد	فارس	شیعه	زن	۳۶
چابهار	متاهل	بلوچ	تسنن	مرد	۳۷
زاهدان	متاهل	فارس	شیعه	زن	۳۸
زایل	متاهل	فارس	شیعه	مرد	۳۹
زرآباد	مجرد	بلوچ	تسنن	مرد	۴۰
زاهدان	متاهل	فارس	شیعه	زن	۴۱

جدول ۲. تحلیل مضامین چالش‌های خانواده در بحران کرونا

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مضامین اولیه
تغییر الگوهای کنش ارتباطی خانواده	لغو آیین‌های تعاملی خویشاوندی در کرونا	کاهش برگزاری رسومات سنتی و مذهبی / لغو برخی مراسمات عروسی / عدم برگزاری همگانی مراسم ختم عزیزان / لغو تجمعات / برگزار نشدن مراسمات
	کاهش تعاملات خانواده‌ها با یکدیگر	کمرنگ شدن ارتباطات فامیلی / کاهش دورهمی‌های شبانه / کاهش رفت و آمدهای خانوادگی / کاهش رفت و آمد با دوستان / عدم بهره‌مندی از حضور بزرگان خانواده / رسیدگی کمتر به سالمندان / کاهش سفرها و تفریحات خانوادگی
	رشد ارتباط مجازی در بین خانواده‌ها	افزایش ارتباطات مجازی / افزایش زمان استفاده از فضای مجازی در دوران قرنطینه خانگی / افزایش استفاده از شبکه‌های مجازی در خانواده
	خانواده با یکدیگر	حضور بیشتر اعضای خانواده کنار یکدیگر / انجام فعالیت‌های مشترک خانوادگی / وقت‌گذرانی بیشتر اعضای خانواده با یکدیگر / کمک بیشتر جوانان به انجام امور منزل در دوران قرنطینه / ارتباط کلامی بیشتر اعضای خانواده با یکدیگر / رشد همدلی در انجام امور خانه میان اعضای خانواده / گذراندن اوقات فراغت با خانواده

مضامین اصلی	مضامین فرعی	مضامین اولیه
تشدید تضاد و خشونت خانگی در خانواده	افزایش تعارضات خانوادگی	تنش‌های جوانان با خانواده/ سختگیری خانواده به جوانان / اختلاف نظر جوانان با خانواده/ پررنگ شدن اختلاف سلیقه‌ها / تنش‌ها بین والدین / تشدید تعارضات بین نسلی/ افزایش اختلاف بین خواهر و برادرها/ افزایش مجادلات بین اعضای خانواده/ افزایش اختلافات بر سر رعایت اصول بهداشتی
	همزیستی خشونت‌آمیز در خانواده	مشکلات در روابط زوجین/ کودک آزاری/ همسر آزاری/ غیر قابل تحمل بودن محیط منزل/ کاهش آرامش در خانواده/ افزایش پرخاشگری در خانواده/ درگیری و نزاع بین اعضای خانواده/ تشدید خشونت کلامی بین اعضای خانواده/ درگیری جوانان با خانواده در رابطه با رفت و آمدها
اختلالات اضطرابی در خانواده	آشفتگی احساسی خانواده در قرنطینی خانگی	زودرنجی/ نگرانی از آینده/ گوشه‌گیری در منزل/ پایین آمدن صبر و تحمل/ آشفتگی ذهنی/ افسردگی/ درماندگی/ عصبی شدن
	نگرانی فزاینده و تهدید سلامت خانواده با کرونا	استرس ابتلای اعضای خانواده به کرونا/ نگرانی از حضور اعضای خانواده در جامعه و افزایش خطر ابتلا/ وسواس فکری در رعایت بهداشت/ نگرانی از سلامت اعضای سالمندان و بیمار در خانواده/ نگرانی از عدم رعایت بهداشت پیشگیرانه توسط برخی اعضای خانواده
	نگرانی نسبت به آینده	احساس سردرگمی از پایان بیماری در خانواده/ احساس بلا تکلیفی نسبت به آینده/ مشخص نبودن زمان پایان بیماری / دغدغه خانواده‌ها برای آینده تحصیلی فرزندان
آسیب‌پذیری اقتصادی خانواده در بحران کرونا	آسیب‌پذیری مشاغل در بحران کرونا	بیکاری سرپرستان خانواده / تعطیلی بسیاری از کسب و کارها/ مشکلات کشاورزان در عرضه محصولات/ ناتوانی در پرداخت اجاره‌بهای واحدهای صنفی
	مشکلات معیشتی در خانواده‌ها	کاهش درآمدها/ افزایش هزینه‌های بهداشت در خانواده/ کمبود برخی اقلام ضروری در روستاها/ افزایش قیمت کالاها/ کاهش قدرت خرید خانواده‌ها/ تحمیل هزینه‌های درمانی ناشی از ابتلا به کرونا

تغییر الگوی کنش ارتباطی خانواده: این مضمون اصلی شامل چهار مضمون فرعی، لغو آیین- های تعاملی خویشاوندان در کرونا و کاهش تعاملات خانواده‌ها با یکدیگر، رشد ارتباطات مجازی میان خانواده‌ها و افزایش کنش‌های ارتباطی اعضای خانواده با یکدیگر است.

این مضمون دارای جنبه‌های متفاوتی است؛ از یکسو با ماندن در خانه، کاهش رفت و آمدهای میان خانواده‌ها و لغو مراسمات، شاهد نوعی انزوای اجتماعی خانواده‌ها بودیم، اما از سوی دیگر شاهد گسترش ارتباط مجازی خانواده‌ها بودیم. در واقع، اعضای خانواده که از هم دور بودند، در بستر پیام‌رسان‌های مجازی ارتباط با یکدیگر را حفظ کردند.

علاوه بر این ماندن در خانه، این فرصت را برای اعضای خانواده، بخصوص جوانان فراهم آورد تا زمان بیشتری را در خانه سپری کنند و در پس مشارکت در انجام امور، کنش‌های ارتباطی اعضای خانواده بیشتر شد. در کل می‌توان چنین گرفت که الگوی کنش ارتباطی در خانواده‌ها دستخوش تغییراتی شد.

لغو آیین‌های تعاملی خویشاوندی در کرونا: این مضمون فرعی، اشاره به لغو مراسم عروسی و عزا، کاهش برگزاری رسومات سنتی و مذهبی در منطقه و همچنین لغو تجمعات خانوادگی دارد. جوان شماره ۵ چنین بیان می‌دارد که: «قبل از کرونا بدون هیچ محدودیتی مراسم ختم برگزار می‌شد، اما الان خانواده ما به خاطر خطر ابتلا، هیچ مراسم ختمی را شرکت نمی‌کند و مراسم به صورت خصوصی برگزار میشن.» یا اینکه جوان شماره ۷، با اشاره به کاهش برگزاری رسومات می‌گوید: «خیلی از مراسمات سنتی در منطقه ما که در ایام عید یا حتی اعیاد دینی برگزار می‌شد، به علت شیوع کرونا لغو شد و یا بسیار محدود برگزار گشت و این بسیار ناراحت کننده بود.»

از آن جا که منطقه مورد مطالعه هنوز دارای بافت سنتی است، آیین‌های تعاملی میان خانواده‌ها بسیار مورد توجه است و زیست اجتماعی خانواده‌ها با همین مراسم سنتی و دینی یا مراسم عروسی و عزا پویایی خود را حفظ کرده است که با ظهور همه‌گیری کرونا در کشور و همچنین نگرانی خانواده‌ها از احتمال ابتلا به بیماری، آیین‌های تعاملی خویشاوندی به صورت محدود میان خانواده‌ها برگزار شد و فرصت تجمعات خانوادگی وسیع از خانواده‌ها گرفته شد.

کاهش تعاملات خانواده‌ها با یکدیگر: شرکت کنندگان در مصاحبه‌ها ضمن اشاره به کاهش رفت و آمدهای میان اقوام و بستگان و همچنین کاهش دید و بازدیدهای اقوام، بزرگان و سالمندان خانواده، از این موضوع ابراز ناراحتی نمودند. جوان شماره ۱۹ چنین گفت که: «به خاطر کرونا

رفت و آمد میان فامیل و اقوام واقعاً کم شده و ما اصلاً امسال خونه بعضی‌ها نرفتم و این خوب نبود. حتی نتونستیم پدر بزرگ و مادر بزرگ‌ها رو ببینیم، چون سالمندان از گروه‌های پر خطر هستن.»

با توجه به اهمیت تعاملات خانوادگی در فرهنگ و آداب دینی و مذهبی مردم ایران تحت عنوان صله رحم، می‌توان چنین ادعا نمود که کاهش تعاملات میان خانواده‌ها و نزدیکان و بزرگان در منطقه‌ای چون سیستان و بلوچستان که هنوز پابندی به سنت‌ها بسیار مورد توجه است، می‌تواند موضوعی چالش برانگیز برای بسیاری از خانواده‌ها باشد، زیرا در کنار خطر ابتلای خود یا عزیزان، ممنوعیت‌های رفت و آمد نیز ارتباطات میان خانواده‌ها را که بعضی در شهرها و روستای دیگر سکونت داشتند، مختل نمود.

رشد ارتباطات مجازی در بین خانواده‌ها: یکی از مضامین فرعی استخراج شده از مصاحبه‌ها، گسترش ارتباطات مجازی در خانواده‌ها است. در مصاحبه مصاحبه‌شوندگان آمده که: با کاهش رفت و آمدها، استفاده اعضای خانواده، بخصوص جوانان از فضای مجازی جهت انجام فعالیت‌های تحصیلی یا حتی سرگرمی بیشتر شده است. علاوه بر این، بخشی از ارتباطات میان اعضای خانواده که دور از هم زندگی می‌کنند یا ارتباط میان اقوام و آشنایان به صورت مجازی صورت می‌گیرد و ما شاهد گسترش استفاده از شبکه‌های مجازی میان اعضای خانواده بودیم.

جوان شماره ۳۶ چنین می‌گوید: «من بعد از ازدواج به زابل رفتم و خانواده‌ام در روستایی در اطراف زابل ساکن هستند. قبل از کرونا هر هفته به آن‌ها سر می‌زدیم، اما الان رفت و آمدمان خیلی کمتر شده. چون می‌ترسم ناقل باشیم و پدر و مادرم را بیمار کنیم. اما با گوشی خواهرم هر روز تماس تصویری داریم و با آن‌ها صحبت می‌کنم.»

هر چند پیش از همه‌گیری کرونا از پیام‌رسان‌ها نیز استفاده می‌شد، اما در ابتدای موج اول به دلیل کاهش ناگهانی رفت و آمدها و مصادف شدن آن با دید و بازدیدهای نوروزی، خانواده‌ها جهت ارتباط با یکدیگر از ارتباطات مجازی بهره بیشتری بردند.

افزایش کنش‌های ارتباطی اعضای خانواده با یکدیگر: یکی از موضوعاتی که در مصاحبه‌ها مطرح شد و مصاحبه‌شوندگان به آن اشاره داشتند، افزایش کنش‌های ارتباطی اعضای خانواده بود. اعضای جوان خانواده بر اثر حضور اجباری ناشی از قرنطینه در خانه، بیش از پیش فرصت یافتند که با اعضای خانواده وقت‌گذرانی کنند و با حضور مستمر در خانه، ارتباطات کلامی بیشتری با والدین و خواهر و برادرانشان برقرار نمایند.

علاوه بر این، مشارکت اعضای خانواده در فعالیت‌های مشترک خانوادگی مشهودتر شد. جوان شماره ۴۰ اظهار می‌دارد: «من قبل از کرونا یا دانشگاه بودم یا بیرون از خانه و بیشتر وقتم را با دوستانم می‌رفتیم، اما دیگه دانشگاه که نمی‌روم و خیلی هم با دوستانم بیرون نمی‌رویم و مدت بیشتری در خانه هستم و حتی گاهی در کارهای خانه به مادرم کمک می‌کنم و با پدر و مادرم و خواهرهام بیشتر حرف می‌زنم.»

یا جوان شماره ۲۴ چنین می‌گوید: «من زمان زیادی از روز را به مادرم کمک می‌کنم. کاری که قبلاً کمتر انجام می‌دادم. حتی با خواهرهام نان درست می‌کنیم. احساس می‌کنم همدلی در خانواده‌م بیشتر شده و بیشتر با هم ارتباط داریم.»

تشدید تضاد و خشونت خانگی: یکی از مضامین اصلی استخراج شده از مصاحبه‌ها موضوع خشونت خانگی و تشدید تضاد و همچنین آسیب‌های آن بر خانواده‌ها است. مضمونی که با طولانی شدن همه‌گیری در جهان و نیز تشدید و طولانی شدن قرنطینه، خانواده‌ها را با چالش‌های جدی‌تری روبه‌رو کرد. در نگاه اول شاید چنین به نظر برسد که حضور طولانی مدت اعضای خانواده در کنار هم برای آنان لذت‌بخش است، اما در کنار مزایای خود، این امر بسترساز آسیب‌های روانی و اجتماعی نیز می‌شود و بروز تضاد میان اعضای خانواده و رشد خشونت خانگی، محیط خانواده را به لحاظ روانی و اجتماعی به محیطی ناامن تبدیل می‌نماید و در آینده نیز پیامدهای منفی خود را بر روابط اعضای خانواده بیش از پیش نمایان می‌سازد. این مضمون از دو مضمون فرعی، افزایش تعارضات خانوادگی و نیز همزیستی خشونت‌آمیز در خانواده‌ها تشکیل شده است.

افزایش تعارضات خانوادگی: با وقوع همه‌گیری کرونا و همچنین الزام به قرنطینه خانگی، خانواده‌ها زمان بیشتری را در کنار یکدیگر گذراندند و همین امر زمینه‌ساز بروز تعارضات بین اعضای خانواده شد؛ تا جایی که جوانان با بیان این مسأله و افزایش تنش‌ها و تعارضات بین نسلی در خانواده‌ها، آن را به عنوان چالشی در قرنطینه خانگی بیان می‌دارند.

جوان شماره ۱۰ چنین اظهار می‌دارد: «ماندن در خانه برای من سخت بود. خانواده همه‌ش به من گیر میدادن که کجا میری؟ چرا میری؟ چرا خوابی؟ چرا بیداری؟ همه‌ش با هم درگیری داشتیم.» این تعارضات، نه تنها بین والدین و فرزندان، بلکه بین فرزندان با یکدیگر و همچنین والدین با یکدیگر نیز در حال وقوع و گسترش است. جوان شماره ۲۲ چنین گفته است: «اختلافات

در خانواده ما بر سر اکثر موضوعات وجود داشت. من با خواهر و برادرم هم اختلافات زیادی داشتم. ماندن در خانه باعث روشن شدن بیشتر اختلاف سلیقه‌ها بود.»

این تعارضات در خانواده‌ها در گذشته نیز بوده است، اما با قرنطینه و حضور مستمر اعضای خانواده در کنار یکدیگر و مواجهه بیشتر آنان با یکدیگر، تفاوت‌ها بیش از پیش آشکار شده است و حتی تبدیل به آسیبی در خانواده‌ها شده است.

همزیستی خشونت‌آمیز در خانواده: یکی از مضامین فرعی استخراج شده از مصاحبه‌ها موضوع خشونت در خانواده‌ها در زمان قرنطینه‌های خانگی بود. جوانان محیط خانه را در بعضی موارد غیر قابل تحمل می‌دانستند و اختلافات و درگیری‌های اعضای خانواده با یکدیگر که طیف وسیعی از خشونت‌های کلامی تا دعوا و نزاع خانوادگی را دربرداشت را بیان می‌داشتند.

جوان شماره ۳۵ بیان می‌دارد: «درگیری میان اعضای خانواده ما بسیار زیاد بود؛ از همسر آزاری و کودک‌آزاری گرفته تا مشاجرات و دعوای بین پدر مادر. واقعاً شرایط برای همه سخت بود.» با توجه به الزام ماندن افراد در خانه، طولانی شدن مواجهه افراد در خانه با یکدیگر و کاهش تعاملات اجتماعی و همچنین، کاهش حمایت اجتماعی، موضوع خشونت در خانواده‌ها امری اجتناب‌ناپذیر بود. بیشتر مصاحبه‌شوندگان تجربه خشونت را در میان اعضای خانواده گزارش کردند. غالب خانواده‌ها حداقل یکی از انواع خشونت را میان اعضا تجربه نمودند.

شیوع اختلالات اضطرابی در خانواده: یکی از مضامین به دست آمده در تحلیل‌های انجام شده، مضمون اختلالات روان‌شناختی خانواده‌ها در دوران کرنا است. موضوعی که می‌تواند خانواده‌ها را در این بحران دچار چالش‌هایی عمیق نماید.

این مضمون از سه مضمون فرعی، آشفتگی احساسی خانواده‌ها در قرنطینه، نگرانی فزاینده و تهدید سلامت خانواده با کرنا و نگرانی نسبت به آینده تشکیل شده است. همه‌گیری کرنا علاوه بر حوزه سلامت عمومی جامعه و مسائل مربوط به سلامت جسمی افراد، موجب پیدایش آسیب‌های روانی چون: اختلالات اضطرابی شده است.

آشفتگی احساسی خانواده: یکی از مضامین فرعی به دست آمده از مصاحبه‌ها، چالش‌های روانی فراروی خانواده‌ها در قرنطینه‌های خانگی است. اعضای خانواده‌ها با تداوم قرنطینه دچار آشفتگی‌های ذهنی، زودرنجی و گوشه‌گیری در خانه می‌شوند.

جوانان به علت فشارهای روانی ماندن طولانی مدت در خانه احساس افسردگی می‌کنند و خانواده‌ها با نوعی ترس از آینده روبه‌رو هستند. جوان شماره ۱۷ چنین بیان می‌دارد: «خانواده ما در

دوران قرنطینه شرایط جدیدی را تجربه کرد. اعضای خانواده همه عصبی شده بودند و گاهی در منزل حوصله ما سر می‌رفت و احساس درماندگی می‌کردیم.» اظهارات سایر دانشجویان نیز بیانگر تنش‌های روانی و بروز آشفتگی‌های احساسی در خانواده‌ها است.

نگرانی فزاینده و تهدید سلامت خانواده: یکی از مضامین مورد اشاره دانشجویان در مصاحبه‌ها، نگرانی اعضای خانواده از احتمال ابتلای سایر اعضای خانواده است. نگرانی‌ها از حضور اجتماعی برخی اعضای خانواده هم می‌توانست برای بسیاری از خانواده‌ها به موضوعی مهم تبدیل شود، زیرا برخی از سرپرستان خانواده‌ها حتی در زمان قرنطینه و الزام به تعطیلی مشاغل، برای کسب درآمد، مجبور به خروج از منزل بودند و یا اینکه اعضای بعضی خانواده‌ها در مشاغل درمانی و خدماتی مشغول به خدمت بودند. در نتیجه، خانواده‌ها نگران ابتلا این افراد نیز می‌شدند. علاوه بر این نگرانی‌ها، به علت عدم رعایت اصول بهداشتی از سوی برخی اعضای خانواده، سایرین خطر ابتلا به کرونا را احساس می‌کردند. این نگرانی‌ها گاهی در برخی از افراد حتی منجر به بروز رفتارهای وسواس گونه نیز می‌شد. دانشجوی شماره ۲۰ می‌گوید: «مادر من واقعاً دچار وسواس شده بود و دائماً نگران بود.» دانشجوی شماره ۱ نیز ضمن اشاره به دغدغه‌های سلامتی اعضای خانواده می‌گوید: «نگرانی از ابتلای سالمندان برای ما بسیار نگران کننده بود. پدر من مجبور بود سر کار برود و ما خیلی نگران ابتلای او بودیم.»

نگرانی نسبت به آینده: با توجه به اینکه این مصاحبه‌ها در اوایل همه‌گیری کرونا انجام شد و هنوز درمان مؤثر و واکنشی جهت پیشگیری وجود نداشت، بسیاری از مصاحبه‌شوندگان نسبت به آینده ابراز نگرانی داشتند. جوانان در مصاحبه‌ها درباره‌ی زمان شروع مجدد کلاس‌های حضوری در دانشگاه‌ها تردید داشتند و خانواده‌هایی که فرزندان مدرسه‌ای داشتند، نسبت به آینده تحصیلی فرزندان نگران بودند.

در زمان مصاحبه‌ها، جامعه دچار نوعی تردید و نگرانی نسبت به آینده بود. جوان شماره ۲۶ چنین می‌گوید: «ما خیلی احساس بلا تکلیفی داشتیم. دائم می‌گفتیم معلوم نیست کی کرونا از بین میره! هر روز اوضاع داره بدتر میشه! من نگران درس دانشگاهم هستم و نگران خواهر و برادرهام که دانش‌آموزن و معلوم نیست دوباره چه زمانی مدرسه‌ها باز بشه.»

آسیب‌پذیری اقتصادی خانواده در بحران کرونا: یکی از موضوعات بسیار مهم که خانواده‌ها را در همه‌گیری کرونا به شدت تحت تأثیر خور قرار داد، بحران اقتصادی به وجود آمده در کشور

بود. این مضمون نیز از دو مضمون فرعی بیکاری ناشی از کرونا و مشکلات معیشتی در خانواده‌ها تشکیل شده است.

آسیب‌پذیری مشاغل در بحران کرونا: با وقوع کرونا در کشور و الزام به قرنطینه خانگی، بسیاری از مشاغل در کشور با تعطیلی مواجه شدند و بسیاری از کارگران شغل خود را از دست داده و بیکار شدند. مشاغل آزاد تعدادی از مشاغل بازاری با توجه به تعطیلی و کاهش رونق کسب و کار قادر به پرداخت اجاره‌بهای محل کسب خود نبودند.

کشاورزان با افزایش نرخ کرایه‌ها و ممنوعیت‌های رفت و آمدی، برای انتقال محصولات خود به بازارهای فروش دچار مشکلات عدیده‌ای شدند. با توجه به بحران‌های اقتصادی کشور، بسیاری از شرکت‌ها در بخش خصوصی اقدام به تعدیل نیرو کردند. بیکاری و مشکلاتی که مشاغل مختلف در بحران کرونا تجربه کردند، تأثیرات مهمی بر اقتصاد خانواده‌ها گذاشت و خانواده‌های زیادی را با چالش روبه‌رو نمود.

جوان شماره ۲۸ می‌گوید: «ما حتی قادر به پرداخت اجاره مغازه هم نبودیم و پدرم عملاً بیکار شده بود.» دانشجوی شماره ۵ نیز چنین می‌گوید: «در منطقه ما اکثر مشاغل با تعطیلی مواجه شدند و خانواده‌های زیادی از کشاورز تا کارگر شرایط سختی داشتند.»

مشکلات معیشتی در خانواده‌ها: یکی از مضامین فرعی تجربه شده توسط خانواده‌ها از زبان جوانان، مشکلات معیشتی خانواده‌ها بود، زیرا با کاهش درآمدها خانواده‌ها شرایط سختی را تجربه کردند و در همین شرایط هزینه‌های جدیدی در جهت رعایت بهداشت و نیز پیشگیری از ابتلا به کرونا به خانواده‌ها تحمیل شد.

در بسیاری از مناطق روستایی، خانواده‌ها با کمبود اقلام ضروری مواجه شدند که تمام این موارد توانست مشکلات معیشتی فراوانی را برای خانواده‌ها به همراه داشته باشد. دانشجوی شماره ۱۱ می‌گوید: «خانواده ما در این مدت به شدت در فشار بود. هزینه‌های پیشگیری و مراقبت از کرونا هم اضافه شده بود، در حالی که درآمد خانواده ما در این مدت به شدت کاهش یافته بود.»

بحث و نتیجه‌گیری

در ابتدای بحث لازم به توضیح است که در دنیای کنونی، ما شاهد انواع ساختارهای خانواده هستیم. خانواده‌های تک‌والد، خانواده‌های گسترده که پدر یا مادر با آنها زندگی می‌کنند و خانواده‌هایی با فرزندان خاص که نیازهای خاصی نیز دارند. در بحران کرونا نیز همه خانواده‌ها

درگیر چالش‌هایی شدند که با الزام به قرنطینه خانگی و نیز تعطیلی مشاغل و مؤسسات آموزشی کشور، مسائل جدیدی را تجربه کردند؛ هر چند شدت و ضعف مشکلات در همه یکسان نبود. پیش از بحث پیرامون مضامین، لازم است یادآور شویم که پژوهش حاضر در ابتدای موج اول کرونا و در بازه زمانی فروردین ۱۳۹۹ انجام شده است. طبق شواهد میدانی و همچنین گزارشات (ایسپا، ۱۳۹۹)، با گذشت زمان جامعه با پدیده بی تفاوتی نسبت به ابتلا به کرونا مواجه شد و پایبندی به اصول بهداشتی مانند الزام به قرنطینه خانگی و تعطیلی مشاغل مورد بی توجهی قرار گرفت. اما در ابتدای همه‌گیری، حساسیت خانواده‌ها بر رفت و آمدها و همچنین ماندن در خانه بیشتر بود. در مصاحبه‌ها نیز شرکت‌کنندگان به کاهش رفت و آمدهای فامیلی و لغو بسیاری از مراسمات اشاره داشتند. با توجه به بافت اجتماعی منطقه و پایبندی جامعه به سنت‌ها و اهمیت برگزاری آیین‌ها، این مسأله برای بسیاری از خانواده‌ها چالشی مهم تلقی می‌شد؛ چالشی که کنش‌های ارتباطی خانواده‌ها با یکدیگر را محدود کرد.

تحقیقات نیز نشان می‌دهند که با الزام به قرنطینه خانگی و نیز فاصله‌گذاری اجتماعی، ارتباطات رودرو با خویشاوندان، نزدیکان و دوستان کاهش یافت و تعاملات اجتماعی خانواده‌ها با یکدیگر به صورت مجازی (تلفنی، گفتگوی تصویری و پیام‌رسان‌های اجتماعی) انجام گرفت؛ تعاملاتی که پژوهشگران از آن به عنوان انزوای اجتماعی خانواده یاد کردند (پرایم، ۲۰۲۰).

باید توجه داشت که نهاد خانواده، نهادی پویا است و در جوامع سنتی چون سیستان و بلوچستان از اهمیت بالایی برخوردار است و می‌تواند خود را با شرایط بحرانی سازگار نماید. خانواده‌های سیستان و بلوچستان نیز در ابتدای بحران کرونا، هر چند با لغو آیین‌های تعاملی و همچنین کاهش تعاملات مواجه شدند، اما به علت نقش محوری کنش‌های ارتباطی در خانواده، با رشد ارتباطات مجازی روبه‌رو بودند و ارتباطات خانوادگی خود را حفظ نمودند.

از سویی نیز با حضور بیشتر اعضای خانواده در کنار یکدیگر، بخصوص جوانان کنش‌های ارتباطی در خانواده‌ها افزایش یافت و تعطیلی دانشگاه‌ها و مشاغل این فرصت را فراهم نمود تا اعضای خانواده بیش از پیش با یکدیگر تعامل داشته و به انجام امور مشترک بپردازند و حتی اوقات فراغت جوانان، بیشتر با خانواده سپری شود.

پس می‌توان چنین ابراز داشت که ما در ابتدای همه‌گیری کرونا در منطقه سیستان و بلوچستان با تغییر در الگوهای کنش ارتباطی خانواده مواجه بودیم. موضوعی که دارای ابعاد مختلفی است

که از یکسو با کاهش تعاملات رودرو میان خانواده‌ها و از سوی دیگر با افزایش کنش‌های ارتباطی میان اعضای خانواده همراه بود.

مضمون دیگری که از مصاحبه‌ها استخراج شد، تشدید تضاد و خشونت خانگی در بحران کرونا بود. تحقیقات نشان می‌دهد که حضور مستمر فرزندان و والدین در خانواده‌ها و طولانی شدن قرنطینه، باعث ایجاد چالش‌هایی میان اعضای خانواده می‌شود (پرایم، ۲۰۲۰). این چالش‌ها در مواردی جنبه تشدید تعارضات خانوادگی میان اعضای خانواده را دارد که بخش مهمی از آن، در تعارضات بین نسلی و عدم درک متقابل بین نسلی در خانواده‌ها ریشه دوانده است.

علاوه بر آن، والدین در زمان بحران‌ها با سختگیری و اجبار با فرزندان، بخصوص جوانان برخورد کرده و به علت نگرانی از سلامت فرزندان، سعی در کنترل بیشتر آنان دارند و این موضوع تضاد میان جوانان و والدین را در خانواده‌ها افزایش می‌دهد. این تعارضات ممکن است با طولانی شدن قرنطینه، حتی بین فرزندان خانواده‌ها نیز تشدید یابد.

در تبیین این مسأله می‌توان به این نکته نیز اشاره داشت که اعضای خانواده حتی در مناطقی مانند سیستان و بلوچستان با بحران در حوزه شناخت یکدیگر مواجه بودند. به دلیل مشغله‌های متعدد زندگی و همچنین حضور اجتماعی بیشتر جوانان، اعضای خانواده فرصت‌های مواجهه کمتری را تجربه نمودند. با وقوع کرونا و الزام به قرنطینه خانگی، اعضای خانواده این فرصت را به دست آوردند که زمان بیشتری را در کنار یکدیگر بگذرانند و این موضوع زمینه‌ساز نمایان شدن تعارضات بود. مضمون دیگر استخراج شده از مصاحبه‌ها افزایش خشونت در خانواده‌ها است. خشونت در خانواده‌ها به رفتارهای تهدیدآمیز یا خشونت‌آمیز اطلاق می‌شود که ممکن است جسمی، جنسی، روانی یا اقتصادی باشد و از کودک آزاری تا خشونت بین والدین را شامل می‌شود (واگرز^۱، ۲۰۲۰).

شواهد زیادی از کشورهای مختلف جهان نشان می‌دهد که در دوران کرونا خشونت در خانواده‌ها افزایش یافته است. پژوهشگران خشونت خانوادگی، همه‌گیری کرونا را با عوامل مختلفی از جمله: استرس‌های ناشی از مشکلات اقتصادی، و افزایش رویارویی اعضای خانواده با یکدیگر مرتبط می‌دانند (پترمن، پوتس و اُدنل^۲، ۲۰۲۰). همچنین نتایج نشان دهنده افزایش

خشونت میان همه اعضای خانواده در قرنطینه‌های خانگی است و فرزندان شاهد خشونت‌های خانگی بین والدین خود بوده و حتی بسیاری از کودکان در خانواده‌ها با تجربه‌های کودک آزاری مواجه هستند (کلوگ^۱، ۲۰۲۰).

کودکان نه تنها شاهد بروز تعارضات و خشونت میان اعضای خانواده بودند، بلکه در این دوره آسیب‌های روانی و خشونت بیشتری را نیز تجربه کردند. با تعطیلی مدارس، بسیاری از کودکان در منطقه سیستان و بلوچستان دچار مشکلاتی شدند، زیرا والدین مهارت کافی در پیگیری موضوعات درسی آنان را نداشته و برخوردهای نادرستی با کودکان داشتند و یا اینکه به علت نداشتن امکانات کافی جهت آموزش مجازی، آنان را از ادامه تحصیل منع کردند.

در کشور ما شاید هنوز تحقیقات کاملی در زمینه رواج خشونت خانوادگی در کرونا انجام نشده است و میزان و شیوع آن در بازه‌های زمانی مختلف همه‌گیری ارائه نشده است تا بتوانیم روند آن را بررسی کنیم. اما آمار گزارش شده از سوی مدیر کل مشاوره و امور روان‌شناختی سازمان بهزیستی کشور در فروردین ۱۳۹۹ نشان می‌دهد که میزان تماس‌های زوجین با صدای مشاور سازمان بهزیستی که مربوط به اختلافات خانوادگی است، تا سه برابر افزایش یافته و اختلافات زوجین بر سر رعایت اصول بهداشتی، الزام به قرنطینه و همچنین اختلافات بر سر تربیت فرزندان از موضوعات مهم در خانواده‌ها بوده است و بحث و جدل میان اعضای خانواده و بروز خشونت‌های خانگی روندی تساعدی داشته است (ایرنا، ۱۳۹۹).

البته در تحلیل این موضوع باید به این نکته نیز توجه داشت که خانواده‌ها در ابتدای همه‌گیری و حضور بیشتر اعضا با یکدیگر شاهد مسائلی بودند، اما با توجه به اهمیت نهاد خانواده در سیستان و بلوچستان، خانواده‌ها به بازسازی روابط افراد می‌پردازند و دور از ذهن نخواهد بود که در بسیاری از خانواده‌ها با گذشت زمان بازاندیشی در روابط اعضا رخ خواهد داد و وقت‌گذرانی بیشتر و رشد کنش‌های ارتباطی اعضای خانواده موجب افزایش مهارت‌های ارتباطی شده و کاهش بعضی مسائل آسیب‌زا را به همراه خواهد داشت.

اختلالات اضطرابی نیز در دوران بحران‌ها، بخصوص بحران‌هایی چون کرونا موضوعی بسیار قابل تأمل است. عوامل استرس‌زای ناشی از پیامدهای پزشکی و اجتماعی همه‌گیری کرونا، شامل نگرانی از سلامت خود و عزیزان، کاهش ارتباطات اجتماعی و نگرانی از آینده تحصیلی فرزندان

و تأمین نیازهای آموزشی آنان در خانه، اغلب باعث ایجاد تنش‌های روانی در خانواده‌ها می‌گردد. علاوه بر اینها تحقیقات نشان می‌دهند که قرنطینه‌های خانگی و فاصله گرفتن از فعالیت‌های خارج از منزل و کم‌رنگ شدن حضور اجتماعی افراد در جامعه، باعث ایجاد مشکلات روانی، بخصوص در جوانان می‌شود (بrazاندل^۱ و همکاران، ۲۰۱۷).

جوانان و کودکان شاید میزان ابتلا و مرگ و میر ناشی از ابتلا کمتری نسبت به سایر اعضای خانواده داشته باشند، اما به لحاظ روانی به شدت در این دوران آسیب‌پذیر هستند. با کاهش فعالیت‌های خارج از خانه و تماس‌های اجتماعی افراد، بسیاری از افراد احساس انزوا و تنهایی را تجربه کردند. به همین دلیل بسیاری از افراد در ابتدای الزامات به قرنطینه نسبت به هشدارهای پزشکی بی‌تفاوت بوده و ماندن در خانه و نداشتن تعاملات اجتماعی را برای خود غیر قابل تحمل می‌پنداشتند (میلر^۲، ۲۰۲۰).

ترس و نگرانی‌های خانواده‌ها در ارتباط با بیماری، احساس گناه ناشی از پیامدهای عدم رعایت اصول بهداشتی و آسیب به دیگر اعضای خانواده، کاهش سفرها و تفریحات خانواده‌ها و همچنین الزام به قرنطینه‌های خانگی، منجر به ایجاد اختلالات اضطرابی میان اعضای خانواده‌ها می‌شود. پژوهشگران نشان داده‌اند که در خانه ماندن اجباری اعضای خانواده و مجاورت اجباری آنان، موجب ایجاد تنش‌های روانی و نیز بروز احساسات منفی، چون: پرخاشگری، عصبانیت، سردرگمی و افسردگی میان اعضای خانواده‌ها می‌گردد (بروکس^۳، ۲۰۲۰).

پس دور از ذهن نیست که در کنار ترس و نگرانی فزاینده از ابتلا اعضای خانواده و عزیزان، بخصوص افراد گروه‌های پرخطر، شاهد آشفتگی‌های احساسی میان اعضای خانواده نیز باشیم. علاوه بر این با توجه به زمان انجام مصاحبه‌ها و نبود واکسن جهت پیشگیری، نگرانی از آینده اختلالات اضطرابی خانواده را دوچندان می‌کرد.

هر چند تعطیلی مشاغل و الزام ماندن در خانه برای کاهش سرعت انتشار ویروس در جهان راهکاری ضروری به نظر می‌رسید، اما آسیب‌های اقتصادی جبران‌ناپذیری برای خانواده‌ها بر جای گذاشت. مشکلات و بحران‌های اقتصادی ناشی از کرونا، تقریباً توسط اکثر خانواده‌ها در جهان احساس شد، زیرا مشکلات اقتصادی، بخصوص در ابتدای همه‌گیری مسأله‌ای جهانی بود، چرا که

1. Brazendale
2. Miller
3. Brooks

خانواده‌ها در بحران‌های اقتصادی دچار آشفتگی‌های ناشی از بیکاری سرپرستان خانواده، کاهش درآمدها و ناتوانی در تأمین مایحتاج خود می‌شوند (اشنایدر، والدفولگل و بروکس‌گان، ۲۰۱۷). بیکاری‌های فراگیر ناشی از همه‌گیری کرونا و نیز مشکلات اقتصادی موجب شد تا خانواده‌های کم‌درآمد و پرجمعیت مشکلات بیشتری را تجربه کنند (کلور و همکاران، ۲۰۲۰). در کشور ما نیز با الزام به تعطیلی بسیاری از مشاغل، شاهد افزایش بیکاری سرپرستان خانواده‌ها بودیم و بسیاری از صاحبان مشاغل دچار آسیب‌های جدی شدند.

در منطقه سیستان و بلوچستان نیز به علت کم بودن مشاغل با درآمد ثابت و آسیب‌پذیری بیشتر، خانواده‌ها شرایط سخت‌تری را تجربه نمودند. در واقع از آن‌جا که لازم بود بیشتر سرپرستان خانواده در این استان برای کار به شهرهای مجاور بروند، تعطیلی مشاغل در استان‌های مجاور و همچنین ممنوعیت‌های رفت و آمدی، آسیب‌های جدی به معیشت خانواده‌های این منطقه وارد آورد.

افزایش هزینه‌های بهداشتی در کنار کاهش درآمدها و بالا رفتن نرخ اقلام مصرفی نیز، بسیاری از خانواده‌ها، خصوصاً مردم مناطق محروم استان را با مشکلات جدی روبه‌رو کرد. در کل می‌توان چنین بیان داشت که خانواده به عنوان یکی از ارکان مهم و تأثیرگذار و همچنین تأثیرپذیر اجتماعی در جامعه ایران، طی بحران کرونا اهمیتی دوچندان یافت، زیرا قرنطینه خانگی هر چند موجب کاهش سرعت انتشار بیماری در جوامع شد و راهکاری ضروری برای کاهش خطر ابتلا به شمار می‌رفت، اما منجر به پیامدهای اقتصادی، روانی و اجتماعی قابل توجهی در خانواده‌ها گردید که بعضی از آنها می‌تواند در آینده آسیب‌های جبران‌ناپذیری برای خانواده‌ها به همراه داشته باشد. از این رو خانواده‌ها در سراسر دنیا به عنوان یکی از بسترهای وقوع بحران‌های روانی و اجتماعی، نیازمند توجه و حمایت بیشتری هستند.

هر چند لازم به تذکر است که آسیب‌های ناشی از کرونا و چالش‌های فراوی خانواده‌ها دارای ابعاد بسیار متعدد و پیچیده‌ای است که لازم است پژوهشگران در حوزه‌های مختلف علوم انسانی و اجتماعی به بررسی آن بپردازند. این پژوهش به محققان پیشنهاد می‌دهد تا برای فهم بهتر تجربه زیسته خانواده در برهه‌های زمانی مختلف مطالعاتی انجام دهند. مضامین استخراج شده از

مصاحبه‌ها در این پژوهش در ابتدای موج اول کرونا بوده است و با گذشت زمان ممکن است برخی از این مضامین کمرنگ شده و حتی مضامین جدیدی ظهور یابد. از این رو با تحلیل پژوهش‌ها در بازه‌های زمانی متفاوت، می‌توان به نتایج جامع‌تری در موضوع کرونا و خانواده دست یافت.

منابع

- خبرگزاری دانشجویان ایران (ایسپا). (۱۳۹۹). چرا مردم ایران نسبت به وقایع جامعه خود بی‌تفاوت شده‌اند؟ <https://www.isna.ir/news/1400042819969>
- خبرگزاری جمهوری اسلامی ایران (ایرنا). (۱۳۹۹). افزایش سه برابری آمار تماس‌های اختلاف زوجین. <https://www.irna.ir/news/83733948>
- Brazendale, K. , Beets, M. W. , Weaver, R. G. , Pate, R. R. , Turner-McGreevy, G. M. , Kaczynski, A. T. , vonHippel, P. T. (2017). Understanding differences between summer vs. school obesogenic behaviors of children: The structured day's hypothesis. **International Journal of Behavioral Nutrition and Physical Activity**, 14,100. <http://dx.doi.org/10.1186/s12966-017-0555-2>
- Brooks, S. K. (2020). The psychological impact of quarantine and how to reduce it: a rapid review of the evidence. *Lancet* 395:912–920.
- Buck,T. , Arnold,M. , Chazan,G. , Cookson,C. (2020). Coronavirus declared a pandemic as fears of economic crisis mount, [Internet], [cited 2020 March 19]. Available from: <https://www.ft.com/content/d72f1e54-6396-11ea-b3f3-fe4680ea68b5>.
- Calhoun, L. G. , & Tedeschi, R. G. (Eds.). (2014). Handbook of posttraumatic growth: Research and practice. <http://dx.doi.org/10.4324/9781315805597>
- Chenari, M. (2007). "Comparison of Husserl, Heidegger, and Gadamer with the methodological benchmark". **Philosophical-Theological Research**: Vol:9, No. 34: 113-138.
- Chen, S. , Yang, J. , Yang, W. , Wang, C. , & Bärnighausen, T. (2020,February 24). COVID-19 control in China during mass population movements at New Year. *Lancet*, 395,764–766. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30421-9](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30421-9).
- Cluver, L. , Lachman, J. M. , Sherr, L. , Wessels, L. , Krug, E. , Rakotomalala,S, McDonald, K. (2020). Parenting in a time of COVID-19. *Lancet*, 395 (10231), e64. [http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736\(20\)30736-4](http://dx.doi.org/10.1016/S0140-6736(20)30736-4)
- Conger, R. D. , Wallace, L. E. , Sun, Y. , Simons, R. L. , McLoyd, V. C. , & Brody, G. H. (2002). Economic pressure in African American families: A replication and extension of the family stress model. **Developmental Psychology**, 38 (2), 179–193. <https://doi.org/10.1037/0012-1649.38.2.179>
- Coleman, J. (1998) Social Capital in the Creation of Human Capital. **American Journal of Sociology**
- Fontanesi, L. , Marchetti, D. , Mazza, C. , Di Giandomenico, S. , Roma, P. , & Verrocchio, M. C. (2020). The effect of the COVID-19 lockdown on parents: A call to adopt urgent measures. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12 (S1), S79-S81. <http://dx.doi.org/10.1037/tra0000672>
- Horesh, D. , & Brown, A. D. (2020). Traumatic stress in the age of COVID-19: A call to close critical gaps and adapt to new realities. *Psychological Trauma: Theory, Research, Practice, and Policy*, 12, 331–335. <https://doi.org/10.1037/tra0000592>

- Holloway I, Wheeler S. (2002). "Qualitative Research for Nurses," 2nd edition. Oxford: Blackwell.
- Kluge, H P. (2020). Statement – Physical and mental health key to resilience during the COVID-19 pandemic. WHO Regional Director for Europe. World Health Organization. March 26, 2020. <http://www.euro.who.int/en/home>
- Lincoln, YS., Guba, E. (1985). Establishing Trustworthiness, *Naturalist Inquiry*. Newbury Park, LA, Sage.
- Miller, G. (2020). Social distancing prevents infections, but it can have unintended consequences. *Science*. **Advance online publication**: <http://dx.doi.org/10.1126/science.abb7506>
- Peterman, A. , Potts, A. , O'Donnell, M.. (2020). Pandemics and Violence Against Women and Children. **Center for Global Development Working**. Washington, DC: *Centre for Global Development*:528.
- Prime, H. , Wade, M. , & Browne, D. T. (2020). Risk and resilience in family well-being during the COVID-19 pandemic. **American Psychologist**, 75 (5): 631-643. <http://dx.doi.org/10.1037/amp0000660>
- Qiu, J. , Shen, B. , Zhao, M. , Wang, Z. , Xie, B. , & Xu, Y. (2020). Anationwide survey of psychological distress among Chinese people in the COVID-19 epidemic: Implications and policy recommendations. *General Psychiatry*, 33 (2), e100213. <http://dx.doi.org/10.1136/gpsych-2020-100213>
- Sandelowski, M. (1986). The problem of Rigor in Qualitative Research. *Advances in Nursing Science*, 8 (3): 27-37.
- Schneider, W. , Waldfogel, J. , & Brooks-Gunn, J. (2017). The Great Recession and risk for child abuse and neglect. *Children and Youth Services Review*, 72, 71–81. <http://dx.doi.org/10.1016/j.chilyouth.2016.10>
- Turner, R. H. (1980). *The Media and Preparation on for Natural Disaster*, Washington: Disaster and Mass Media.
- Usher, K. , Bhullar, N. , Durkin, J. , Gyamfi, N. , & Jackson, D. (2020). Family violence and COVID-19: Increased vulnerability and reduced options for support. **International Journal of Mental Health Nursing**. Advance online publication. <http://dx.doi.org/10.1111/inm.12735>
- Van Gelder, N. , Peterman, A. , Potts, A. , O'Donnell, M. , Thompson, K. , Shah, N. & Oertelt-Prigione, S. (2020). COVID-19: Reducing the risk of infection might increase the risk of intimate partner violence. **EClinicalMedicine**, Retrieved on April 19, 2020 from DOI: 10.1016/j.eclim.2020.100348.
- Vanier Institute of the Family. (, 2020). Families struggle to cope with the financial impacts of the COVID-19 pandemic. Retrieved April 18, 2020, from <https://vanierinstitute.ca/families-struggle-to-cope-with-financialimpacts->
- Wagers, S. (2020). Domestic violence is growing in the wake of a coronavirus outbreak. **The Conversation**. from: <https://theconversation.com/domestic-violence-growing-in-wake-of-coronavirus-outbreak-135598>
- <https://www.cgdev.org/publication/pandemics-and-violence-against-women-and-children>
- WeirKirsten (2020). Grief and COVID-19: Mourning our bygone lives <https://www.apa.org/news/apa/2020/04/grief-covid-19>
- World Health Organization. Q&A on coronaviruses (COVID-19). <https://www.who.int/news-room/q-a-detail/q-a-coronaviruses>.

Corona and Family Challenges: A Phenomenological Study of the Lived Experience of the Youth of Sistan and Baluchestan

Elham Shirdel¹

Fatemeh Hami Kargar²

Mehran Sohrabzadeh³

One of the social institutions affected by the Corona crisis in the world was the family. With this crisis and the need for home quarantine, families experienced new conditions. On the one hand, family members had the opportunity to spend more time together, and on the other hand, they faced challenges and tensions. This study was conducted with a qualitative and methodological-phenomenological approach, and the sample group consisted of 41 young people from Sistan and Baluchestan who were selected by purposive method. Data were then collected using semi-structured interviews and analyzed by Colaizzi method. The main themes were four main themes: changing patterns of family communication, escalation of conflict and domestic violence, anxiety disorders, and economic vulnerability of families during the corona. Families in the Corona epidemic faced a decrease in communication actions due to home quarantine and reduced family interactions and rituals, and on the other hand, the growth of virtual communication between families as well as an increase in communication actions between members. In addition, with the increase in the presence of all members in the home at the beginning of the epidemic, conflicts in families have become more pronounced and all kinds of domestic violence have spread among members. Coronary heart disease with all threats to public health and physical health of families It has also been associated with the development of anxiety disorders. In addition, with the economic crisis caused by the corona, families have faced living problems as well as occupational injuries. This research was conducted at the beginning of the corona epidemic, and providing a comprehensive analysis of the family and corona will require research at different time intervals.

Keywords: Corona and Family, First Corona Wave, Family Challenges, Phenomenology, Colaizzi descriptive analysis.

1. Assistant Professor, Department of Social Sciences, Faculty of Literature and Humanities, University of Sistan and Baluchestan, Zahedan, Iran

Eshirdel@lihu.usb.ac.ir

2. Corresponding Author: Phd student of sociology, University of Kashan, Kashan, Iran

Fhk144@gmail.com

3. Associate Professor, Department of Social Sciences, University of Kashan, Kashan, Iran

Sohrabzadeh@kashanu.ac.ir